

Вилучення з реєстру та передання Комітету Міністрів понад 12 000 українських справ

Ці справи стосуються тривалого невиконання остаточних судових рішень та порушують питання подібні до тих, що досліджуються в пілотному рішенні по справі *Іванов*, в якому було констатовано наявність структурної проблеми, яка становить порушення статей 6 § 1 та 13 Конвенції та статті 1 протоколу № 1 до Конвенції.

У сьогоднішньому рішенні Великої Палати¹ по справі *Бурмич та Інші проти України* (заяви №№ 46852/13 та ін.), Європейський суд з прав людини:

оголосив більшістю голосів ці п'ять заяв прийнятними;

вирішив, десятима голосами проти семи, об'єднати ці п'ять заяв та 12143 заяви, що знаходяться на розгляді в Суді, перелік яких додається до рішення;

постановив, тринадцятьма голосами проти чотирьох, що п'ять заяв та об'єднані з ними 12143 заяви, необхідно розглянути згідно із зобов'язаннями, викладеними в пілотному рішенні, яке було прийнято 15 жовтня 2009 року по справі *Іванов проти України*;

та вирішив, десятима голосами проти семи, вилучити ці заяви з реєстру справ відповідно до статті 37 § 1 (с) Конвенції та передати їх до Комітету Міністрів Ради Європи з метою їхнього опрацювання в межах заходів загального характеру, визначених у пілотному рішенні по справі *Іванов*.

Відповідно до принципу субсидіарності, на якому ґрунтується вся Конвенція, а не тільки процедура пілотного рішення, проблема, яку було розглянуто в пілотному рішенні *Іванов проти України*, в тому числі надання відшкодування потерпілим від системного порушення Конвенції, встановленого у справі *Іванов*, була питанням виконання згідно зі статтею 46 Конвенції.

Ці справи, та усі 12143 подібні заяви, що знаходяться на розгляді, так само як і всі потенційні подібні заяви, є невід'ємною частиною процедури виконання, визначеної в пілотному рішенні. Вирішення усіх цих справ має обов'язково бути охоплено заходами виконання загального характеру, яких має вжити держава-відповідач під наглядом Комітету Міністрів.

Всі ці справи слід розглядати в межах процедури виконання рішення по справі *Іванов* та передавати до Комітету Міністрів, як органу відповідальному за забезпечення того аби усі особи, які постраждали через системну проблему, визначену в пілотному рішенні, в тому числі заявники у цій справі, домоглися справедливості та отримали відшкодування.

З огляду на те, що інтереси реальних та потенційних жертв згаданої системної проблеми доречніше захищати в межах процедури виконання, Суд вирішив що це не найкращим чином служитиме цілям Конвенції, якщо він продовжить займатися справами, подібними до справи *Іванов*. Тому він дійшов висновку, що подальший розгляд таких поданих до нього справ є невиправданим.

1. Рішення Великої Палати є остаточними (Стаття 44 Конвенції).

Усі остаточні рішення передаються Комітету Міністрів Ради Європи для нагляду за їхнім виконанням. Більше інформації щодо процедури виконання можна знайти тут: www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution.

Основні факти

Заявники пані Лідія Іванівна Бурмич, пан Григорій Яремчук, пан Олег Варава та пан Юрій Неборачко є громадянами України. Заявник ПАТ Ізоляція є приватним акціонерним товариством, зареєстрованим в м. Донецьк, Україна.

Усі заявники отримали остаточні судові рішення, винесені на їхню користь, які залишились невиконаними.

Скарги, процедура та склад Суду

Посилаючись на статті 6 § 1 (право на судовий розгляд упродовж розумного строку), 13 (право на ефективний засіб правового захисту), та статтю 1 Протоколу № 1 (захист власності), заявники скаржились на невиконання чи несвоєчасне виконання рішень національних судів, винесених на їхню користь, та відсутність ефективного засобу правового захисту на національному рівні щодо їхніх скарг за Конвенцією.

Заяви до Європейського Суду з прав людини було подано відповідно 9 липня 2013 року, 16 липня 2013 року, 8 серпня 2013 року, 16 серпня 2013 року та 11 грудня 2013 року.

8 грудня 2015 року Палата відмовилась від розгляду справи на користь Великої Палати.

Рішення було прийнято Великою Палатою з 17 суддів, у такому складі:

Гвідо **Раймонді** (Італія), Голова,
Ангеліка **Нюсбергер** (Німеччина),
Ганна **Юдківська** (Україна),
Елена **Ядерблом** (Швеція),
Луїс **Лопес Гера** (Іспанія),
Андраш **Шайо** (Угорщина),
Леді **Б'янку** (Албанія),
Ишил **Каракаш** (Туреччина),
Вінсент А. **Де Гаetano** (Мальта),
Жулія **Лафранк** (Естонія),
Андре **Потоцкі** (Франція),
Пол **Махоні** (Сполучене Королівство),
Алеш **Пейхал** (Чеська Республіка),
Йоанес **Сільвіс** (Нідерланди),
Валерію **Грицько** (Республіка Молдова),
Юлія **Моток** (Румунія),
Жорж **Раварані** (Люксембург),

а також Родерік Лідл, Секретар Суду.

Рішення Суду

Об'єднання та прийнятність заяв

Суд вирішив об'єднати заяви згідно з Правилом 42 § 1 Регламенту Суду з огляду на спільне походження цих заяв із системного порушення Конвенції, яке було встановлено у рішенні по справі [Іванов](#).

Статті 6 та 13 та стаття 1 Протоколу № 1

Суд вирішив, що ключове питання в справах, які є предметом розгляду, полягає в розподілі повноважень між, з одного боку, Судом, функцією якого є «забезпечення дотримання

Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї» (стаття 19), та, з іншого боку, Комітетом Міністрів, який "здійснює нагляд за виконанням" остаточних рішень Суду (стаття 46). Розуміння такого розподілу повноважень розвивається з урахуванням зміни обставин, у тому числі зростання кількості структурних та системних порушень Конвенції. Запровадження Судом процедури пілотних рішень у відповідь на появу численних однотипних заяв² надало нового виміру відповідним ролям Суду і Комітету Міністрів за Конвенцією. Постає необхідність уточнити ці обов'язки у випадку, коли йдеться про вирішення проблем, пов'язаних з невиконанням пілотного рішення.

Заяви, що перебувають на розгляді Суду та рішення по справі Іванов

Згадані заяви належать до групи з близько 12143 схожих заяв, що нині перебувають на розгляді Суду. Всі вони походять від тієї самої системної проблеми, яку було встановлено в пілотному рішенні по справі *Іванов*, а саме збоїв у функціонуванні української судової системи, які перешкоджають виконанню остаточних судових рішень та спричиняють таким чином системну проблему невиконання або несвоєчасного виконання рішень національних судів у поєднанні з відсутністю ефективних внутрішніх засобів правового захисту щодо таких недоліків.

Суд нагадав про висновки, яких він дійшов у пілотному рішенні по справі *Іванов*, про те, що структурні проблеми, які він був покликаний вивчити, були великомасштабними та складними за своїм характером та вимагали впровадження всеохоплюючих та комплексних заходів, можливо законодавчого та адміністративного характеру, із залученням різноманітних національних органів. Він також зазначив, що Комітет Міністрів має кращі можливості та засоби для моніторингу реформ, які мала здійснити Україна в цій сфері. Суд визнав, що саме Комітет Міністрів має визначити найкращий спосіб вирішення виявлених проблем та вказати державі-відповідачу необхідні заходи загального характеру. Він також підкреслив, що Україна повинна негайно реформувати своє законодавство і адміністративну практику, з тим щоб привести їх у відповідність з його висновками та дотриматись вимог статті 46 Конвенції.

Проте, Суд констатував, що незважаючи на значний проміжок часу, що минув після винесення пілотного рішення по справі *Іванов* 15 жовтня 2009 року, Уряд України досі не вжив необхідних загальних заходів, здатних подолати першопричини системної проблеми, встановленої Судом, і запровадити ефективний засіб захисту, який би міг забезпечити відшкодування на національному рівні усім потерпілим. Як неодноразово визнавали самі органи влади і Комітет Міністрів у Проміжній резолюції 2008 року, прийнятій до рішення по справі *Іванов*, проблема невиконання або несвоєчасного виконання судових рішень на той час вже існувала в Україні понад десять років. Вона залишалася невирішеною, незважаючи на всі керівні вказівки, видані державі-відповідачу Комітетом Міністрів протягом цих років у шести подальших резолюціях.

З часу надходження перших заяв у 1999 році, Суд отримав близько 29000 справ, подібних до справи *Іванов*, з яких 14430 було розглянуто різними складами Суду. Однак, близько 12143 такі заяви, більшість з яких було подано в 2013-2017 роках, все ще очікують судового розгляду.

Вплив невиконання судового рішення по справі Іванов

У зв'язку з тим, що Україна досі не виконала рішення по справі *Іванов*, системна проблема невиконання рішень національних судів залишається невирішеною. Тривале невжиття належних заходів загального характеру змусило Суд запровадити практику розгляду справ, подібних до справи *Іванов*, за скороченою, спрощеною та прискореною процедурою, аби приймати згруповані рішення по суті та про вилучення справ з реєстру переважно обмежуючись констатацією порушення та присудженням справедливої сатисфакції. Це давало можливість заявникам у стислі терміни отримувати рішення, в якому Суд присуджував їм фінансову компенсацію. Однак такий підхід Суду не мав суттєвого впливу на загальну системну

² Див. рішення Великої Палати у справі *Броньовський проти Польщі* (*Broniowski v. Poland* [GC], no. 31443/96, ECHR 2004-V)

проблему, встановлену в рішенні по справі Іванов. Не покращив він і процедуру виконання. Кожного року дедалі більша кількість заявників, не отримавши належного відшкодування на національному рівні, зверталася до Суду з метою отримати компенсацію за статтею 41 Конвенції. Деякі з нових заяв стосуються невиконання судових рішень, по яких Суд вже виносив рішення і встановлював порушення.

В момент прийняття рішення по справі Іванов у вересні 2009 року, на розгляді Суду перебувало 1400 подібних справ. На сьогодні, хоча Суд уже розглянув 14430 справ з цієї групи, 12143 ще очікують розгляду. Якщо Суд розгляне ці та подібні заяви в такий самий чи схожий спосіб, це неминуче призведе до перспективи збільшення кількості заявників, що звертаються до Суду за відшкодуванням. Поки першопричина цієї проблеми не буде вирішена, залишається ризик напливу нових подібних заяв до Суду.

Суд ризикував стати частиною української системи виконання судових рішень та підмінити собою українські органи влади. Таке завдання не сумісне з допоміжною роллю, яку Суд має відігравати щодо Високих Договірних Сторін, відповідно до статей 1 та 19 Конвенції. Це також прямо суперечитиме логіці процедури пілотних рішень, виробленої Судом.

Отже, Суд мав розглянути, яким чином вирішити ситуацію, що склалася, так щоб це відповідало обґрунтуванню процедури пілотного рішення, яке було закладено в рішенні по справі Броньовський, відповідно до принципу субсидіарності, що лежить в основі цього обґрунтування. Зокрема, Суд повинен був з'ясувати, чи він мав діяти як механізм призначення компенсації у великій кількості подібних заяв, які було подано слідом за пілотними чи провідними рішеннями, нагляд за виконанням яких здійснював Комітет Міністрів.

Згідно з обґрунтуванням пілотного рішення, виконання заходів загального характеру, яких має вжити держава-відповідач, охоплює усіх інших потерпілих.

Беручи до уваги зусилля спрямовані на розгляд справ, подібних до справи *Іванов*, протягом більше шістнадцяти років, Суд дійшов висновку, що жодної користі чи кращого відновлення справедливості не варто очікувати від багаторазового повторювання його висновків в довгому переліку подібних справ, які становили значний тягар на його ресурси, та відповідно спричиняли накопичення великої кількості справ. Звідси виникали сумніви щодо того, яке значення подальший розгляд справ, подібних до справи *Іванов*, становить для цілей Конвенції. Відповідно постало питання про те, чи було б виправдано продовжувати розглядати заяви подібні до справи Іванов, беручи до уваги статті 19 та 46 Конвенції та зважаючи на повноваження Суду, відповідно до статті 37 § 1 (с), вилучити заяви з реєстру справ, коли такого виправдання не існує.

Статті 19 та 46 – питання продовження розгляду справ, подібних до справи Іванов

Юридичні питання, що виникають у зв'язку з тривалим невиконанням судових рішень в Україні, вже були вирішені в пілотному рішенні по справі Іванов. Суд встановив системний недолік, визнав, що цей недолік становив порушення Конвенції та видав вказівки щодо заходів загального характеру, яких слід вжити для задовільного виконання рішення, з тим щоб забезпечити відшкодування та компенсацію усім – минулим, нинішнім та майбутнім - потерпілим від виявленого системного порушення. Таким чином, Суд виконав свою функцію відповідно до статті 19 Конвенції. Відповідно до принципу субсидіарності, на якому ґрунтується вся Конвенція, а не тільки процедура пілотного рішення, проблема, яку було розглянуто в пілотному рішенні *Іванов проти України*, в тому числі надання відшкодування потерпілим від системного порушення Конвенції, встановленого у справі *Іванов*, була питанням виконання згідно зі статтею 46 Конвенції.

Нинішня справа та всі 12143 подібні справи, які Суд має на розгляді зараз, так само як будь-які і подібні заяви, які він отримає в майбутньому, становлять невід'ємну частину процесу виконання пілотного рішення. Їхнє вирішення обов'язково мають охоплювати заходи

виконання загального характеру, яких має вжити Держава-відповідач під наглядом Комітету Міністрів.

Відповідно, усі вищезгадані справи слід розглядати в межах процедури виконання рішення по справі Іванов та довести до відома Комітету Міністрів як органу відповідального за забезпечення того, або всі особи, що постраждали від констатованої в пілотному рішенні системної проблеми, в тому числі заявники по цій справі, домоглися справедливості та отримали відшкодування.

З огляду на відповідні повноваження Суду та Комітету Міністрів за статтями 19 та 46 Конвенції, Суд дійшов висновку, що подальший розгляд цих справ є недоцільним з огляду на цілі Конвенції. Перед ним постала потреба вирішити, чи слід йому за таких обставин скористатися своїми повноваженнями за статтею 37 § 1 (с) щодо вилучення заяв з реєстру справ.

Стаття 37 § 1 (с)

Суд нагадує, що процедура пілотного рішення має на меті допомогти Договірним державам у виконанні їхньої ролі в системі Європейської конвенції з прав людини. Таким чином, вони мають вирішувати ідентифіковану системну проблему на національному рівні, з тим щоб визнати за усіма дійсними чи потенційними потерпілими права та свободи, визначені в Конвенції, пропонуючи їм швидке відшкодування та зменшуючи тим самим навантаження на Суд.

З огляду на той факт, що інтереси реальних або потенційних потерпілих від системної проблеми, що є предметом розгляду, будуть адекватніше захищені в межах процедури виконання, Суд вважає, що це не найкращим чином відповідатиме цілям Конвенції, якщо він продовжить розгляд справ, подібних до справи Іванов. Суд дійшов висновку, що продовження розгляду цієї справи не було виправданим. Залишилося з'ясувати чи «повага до прав людини» вимагала, незважаючи на це, продовжити такий розгляд.

У всіх справах, де було виявлено системну проблему та винесено пілотне рішення, кожен заявник фактично є "потерпілим", який має право на те, щоб пілотне судове рішення було повністю виконано на національному рівні, та на отримання "адекватного та достатнього відшкодування". Таке відшкодування повинно полягати у виконанні рішень національних судів, винесених на користь заявників. Суд повторює, що держава Україна залишається зобов'язаною виконати рішення національних судів, які залишаються обов'язковими до виконання.

Скарги, викладені в цих заявах, підлягають вирішенню в межах заходів загального характеру, необхідних для виконання пілотного рішення по справі Іванов, зокрема визначення адекватного та достатнього відшкодування за порушення Конвенції, які це рішення встановило. Ці заходи підлягають нагляду з боку Комітету Міністрів.

Відповідно, повага до прав людини у значенні статті 37 § 1 (с) не вимагала продовження розгляду заяв з точки зору індивідуального відшкодування. Він вважає, що справа не містить інших важливих питань, окрім тих, що вже були з'ясовані в межах процедури пілотного рішення, які б вимагали продовження розгляду цих справ. Навпаки, загальний інтерес належного та ефективного функціонування системи Конвенції виступає на користь такого підходу.

Отже, Суд не знайшов жодних обставин, що вимагали б від нього продовжити розгляд цієї справи та інших заяв, подібних до справи Іванов. Цей висновок жодним чином не обмежує Суд в його повноваженнях поновити цю заяву або будь-який іншу подібну заяву в реєстрі справ, якщо це буде виправдано обставинами.

Суд відповідно вирішив вилучити ці заяви з реєстру справ відповідно до статті 37 § 1 (с) Конвенції.

Питання подібних заяв, що знаходяться на розгляді

Суд вирішив, що подібні заяви, які знаходяться на розгляді, мають бути приєднані (дивись Додатки I та II до рішення) до п'яти заяв, розглянутих в цій справі, та постановив, що 7641 комунікована заява, які вказано в Додатку I, та близько 4502 нових заяв, перелічених в Додатку II до рішення мають бути вилучені з реєстру справ. Що стосується майбутніх подібних заяв, Суд вказав, що він може вилучати їх з реєстру та передавати їх безпосередньо до Комітету Міністрів, окрім заяв, які він визнає неприйнятними. Крім того, Комітет Міністрів та Уряд-відповідач отримуватимуть рішення Суду з переліком таких заяв, якими після того займатимуться в межах заходів загального характеру щодо виконання пілотного рішення на національному рівні, в такий спосіб, щоби забезпечити належне поновлення прав усім заявникам у цих справах.

Рішення вилучити заяви, подібні до справи Іванов, з реєстру справ Суду жодним чином не обмежують його повноважень поновити в реєстрі справ, заяви перелічені в додатках до цього рішення, чи будь-які подібні майбутні заяви, якщо це буде виправдано обставинами.

Окрема Думка

Судді Юдківська, Шайо, Б'янку, Каракаш, Де Гаetano, Лафранк, та Моток висловили спільну окрему думку, яка не збігається з думкою більшості. Суддя Шайо висловив окрему думку, яка не збігається з думкою більшості. Ці окремі думки додаються до рішення.

Рішення доступне англійською та французькою мовами.

Цей прес-реліз є документом, який підготував Секретаріат. Він не зобов'язує Суд. Рішення щодо прийнятності та суті та більш детальну інформацію про Суд можна знайти за адресою www.echr.coe.int. Аби отримувати прес-релізи Суду, будь ласка, підпишіться на розсилку за адресою: www.echr.coe.int/RSS/en або слідкуйте за нашими повідомленнями у Твіттері [@ECHR_Press](https://twitter.com/ECHR_Press).

Контактна інформація для ЗМІ

echrpess@echr.coe.int | tel.: +33 3 90 21 42 08

Denis Lambert (tel: + 33 3 90 21 41 09)

Tracey Turner-Tretz (tel: + 33 3 88 41 35 30)

Nina Salomon (tel: + 33 3 90 21 49 79)

Inci Ertekin (tel: + 33 3 90 21 55 30)

Європейський суд з прав людини було засновано в Страсбурзі державами-членами Ради Європи в 1959 році для розгляду стверджуваних порушень Європейської конвенції з прав людини 1950 року.